

СЕКЦИЯ 8

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ И ОРГАНИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ СВЯЗЕЙ

БЕЛАРУСКІЯ ЛІТАРАТАРЫ АБ ПРАФЕСІІ ДЫПЛАМАТА

І.М. Аўласенка

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь, AvlasenkIM@bsu.by*

На аснове асабістых дакументаў, апублікаваных інтэрв'ю, а таксама ўспамінаў высветлены погляд на асаблівасці прафесіі дыпламата тых беларускіх пісьменнікаў, што прымалі асабісты ўдзел у рабоце Генеральнай Асамблеі ААН у складзе дэлегацыі Беларускай ССР. У рабоце прыведзеныя думкі І.П. Шамякіна, Р.І. Барадуліна, Г.М. Бураўкіна. Паказана разнастайнасць ацэнак літаратараў, зыходзячы з іх асабістага жыццёвага вопыту.

Ключавыя словы: пісьменнік; паэт; дыпламатыя; Беларуская ССР; Арганізацыя Аб'яднаных Нацый; Генеральная Асамблея; «халодная вайна».

BELARUSIAN WRITERS ABOUT THE PROFESSION OF THE DIPLOMAT

I.M. Aulasenka

Belarusian State University, Niezalieznasci Avenue, 4, 220030, Minsk, Belarus

The view on the features of the profession of diplomat from those Belarusian writers who was personally involved in the work of the UN General Assembly with a delegation of the Byelorussian SSR was clarified on the basis of their personal documents, published interviews and memories. The paper presents the views of I.P. Shamyakin, G.I. Borodulin, G.N. Buravkin. The variety of their evaluations, based on personal experience, was shown.

Key words: writer; poet; literature; diplomacy; Byelorussian SSR; Organization of the United Nations; General Assembly; Cold War.

За паўстагоддзя знешнепалітычнай актыўнасці БССР запрашэнне літаратараў у склад беларускай дэлегацыі на Генеральную Асамблею ААН атрымала характар ўстойлівай традыцыі. З 1945 г. па 1990 г. беларускія пісьменнікі і паэты прынялі ўдзел амаль ва ўсіх сесіях гэтага органа, з некалькімі невялікімі перапынкамі [10, с. 9–10]. Яны не толькі ўдзельнічалі ў рабоце асобных камітэтаў Генеральнай Асамблеі, але і выступалі на пленарных пасяджэннях. Той факт, што ў знешнепалітычнай дзейнасці БССР былі задзейнічаны не прафесійныя дыпламаты, а творчыя людзі – літаратары, прымушае звярнуцца да прыватнага аспекту гэтай праблемы. Як чалавеку спалучыць амплуа пісьменніка і дыпламата? Дзе знаходзіцца залатая сярэдзіна? Бо любы пісьменнік – гэта творца, які павінен быць незалежным у сваіх ацэнках, які выказвае найперш сваю асабістую пазіцыю. А дыпламат (які б красамоўным ён ні быў) – гэта перадусім чыноўнік, які служыць інтарэсам сваёй дзяржавы і даносіць не сваю ўласную, а афіцыйную пазіцыю. Як знасці кампраміс паміж гэтымі двума пачаткамі?

Праца дыпламата заўжды мае пэўную дваістасць. З аднаго боку, гэта майстэрства наладжваць кантакт, майстэрства пазіцыяніраваць сябе і сваю краіну. З іншага боку, у дыпламатычнай дзейнасці заўжды ёсць пэўны працэнт няшчы-

расці, штучнасці. Кампліменты, якія дыпламат выказвае на афіцыйных прыёмах, найчасцей з'яўляюцца не шчырым выказваннем асабістай пазіцыі, а фармальным элементам камунікацыі, адсутнасць якога можа прывесці да сур'ёзнага крызіса ў дыпламатычных адносінах. Больш за тое, тыя думкі, якія дыпламат выказвае, таксама найчасцей з'яўляюцца не яго асабістымі думкамі, а пазіцыяй дзяржавы, адступаць ад якой чыноўнік не мае права. Назіранне за такой раздвоенасцю людзей, адчужанасцю ад свайго асабістага «Я» таксама падштурхоўвала пісьменнікаў і паэтаў да роздуму, бо менавіта гэтыя з'явы супярэчылі галоўнаму імкненню творчага чалавека – быць самім сабой і выказаць тую думку, якую палічыш патрэбнай. Разважанні аб прафесіі дыпламата, яе сумяшчальнасці з творчай працай маюцца ў спадчыне некаторых беларусіх пісьменнікаў. У гэтай рабоце былі выкарыстаныя асабістыя дакументы пісьменнікаў, апублікаваныя інтэрв'ю, а таксама ўспаміны іх калег або родзічаў [1; 3; 7].

Як сведчаць крыніцы, літаратары па-рознаму ставіліся да выканання сваіх дыпламатычных абавязкаў. Большасць пісьменнікаў і паэтаў, што ўдзельнічалі ў сесіях Генеральнай Асамблеі, нягледзячы на пэўныя цяжкасці, з адказнасцю адносіліся да сваёй дыпламатычнай місіі. Добра характарызуюць іх падыход словы І.П. Шамякіна: «Я сапраўды трохі скептычна ставіўся да сваёй нечаканай дыпламатычнай дзейнасці. Які з мяне дыпламат! Але седзячы ў круглай зале пленарных пасяджэнняў, дзе сабраліся прадстаўнікі ўсіх народаў, белыя, жоўтыя, чорныя..., я адчуў, наколькі гэта адказна – прадстаўляць на сусветным форуме свой народ, сваю рэспубліку» [8, с. 122]. Вядомым вобразным адлюстраваннем дыпламатычнай місіі паэта сталі радкі П.Е. Панчанкі з кнігі «Нью-Ёрскія малюнкi»:

Я пабываў на форуме народаў,
Краіны роднай сціплы прадстаўнік...
ААН стаіць блакітнай глыбай лёду,
Саракавы паверх у хмарах знік [5, с. 30].

Але ёсць сведчанні пра асобныя выпадкі, калі празмерны знешні кантроль выклікаў адкрытае супраціўленне з боку некаторых пісьменнікаў-дэлегатаў. У прыватнасці, папярэдне ўзгадняць свае прамовы з кіраўніцтвам дэлегацыі і партыйнымі органамі адмаўляліся А.А. Куляшоў і А.Я. Макаёнак. Паводле успамінаў сына М. Танка, на пагрозу выключыць Макаёнка са складу дэлегацыі апошні адказаў: «Ну і чорт з ёй, з гэтай Амерыкай!» [3] У выніку драматург на Генеральную Асамблею ААН паехаў, але з прамовай не выступаў.

Праца чыноўніка мае сваю спецыфіку – арыентаванасць на выкананне правілаў бюракратычнай арганізацыі і дасягнення пастаўленых мэтаў у гэтай сістэме; у той час як спецыфіка работы літаратара неразрыўна звязана з творчай індывідуальнасцю і ініцыятывай, якую часам цяжка праяўляць у бюракратычнай сістэме. Ступень адаптацыі і ацэнкі ўласнай дыпламатычнай дзейнасці ў кожнага літаратара-дэлегата была свая. Яна залежала ад асабістага вопыту, ад канкрэтнага перыяду камандзіроўкі, а таксама ад псіхалагічных якасцей чалавека. Але шэраг прыватных дакументаў пісьменнікаў і паэтаў сведчаць пра тое, што ім даволі цяжка было звыкнуцца з роляй дыпламата – чыноўніка. Характэрным адлюстраваннем дылемы пісьменніка-дыпламата можа паслужыць дзённікавы запіс Р.І. Барадуліна за лістапад 1984 г., напрыканцы знаходжання ў Злучаных Штатах на 39й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН: «Месяц застаўся да адлёту, і такі стан наступае, што ні да чаго рукі. Відаць, перыядычна трэба праходзіць праз такі чыснец, каб пасля болей цаніць магчымасць распараджацца сабой, рабіць, што хочаш, хадзіць, куды хочаш, апрацаваць, як хочаш. Гэтае невялікае і

дужа вялікае права пачынаеш цаніць, калі губляеш яго хоць на момант. Ніколі б з мяне не выйшаў вайсковец, які паступова ідзе ўгору па прыступках пагонаў, па паркету ці палозе прасветаў, дзе залатымі цвічкамі зоркі ўбітыя. І чым яны большыя, тым на душы святлее. Пра чыноўніка і казаць не даводзіцца» [1, с. 168–169].

У запісах Р.І. Барадуліна сустракаецца і роздум пра асаблівасці лёсу дыпламата, пра цяжкасці гэтай прафесіі, нягледзячы на прэстыж, і пра тыя ахвяры, на якія даводзіцца ісці людзям, што выбралі гэты жыццёвы шлях. «Самі наплылі пытанні, колькі сярэдні ўзрост жыцця дыпламатаў, у якіх 99% на самаз'яданне, самасачэнне, самаабслугоўванне, адным словам. Ды планаванне сям'і па разліку, каб падыходзіла, каб выяздная была жонка. І аднаго працэнта не застаецца на дзяржаўную, асноўную працу, для якой пасылаюцца, за якую дзяржава плоціць валюту... Сумна, але так» [1, с. 164] У асабістых дакументах М. Танка, П.Е. Панчанкі, І.П. Шамякіна канстатаваўся вельмі напружаны графік дэлегатаў Генеральнай Асамблеі, які ахопліваў і працу на сесіі, і ўдзел у дыпламатычных прыёмах, і выкананне бягучых тэхнічных заданняў (прагляд часопісаў, падтрыжку аналітычных справак і інш.) Многія літаратары падкрэслівалі немагчымасць выдаткоўнасць час на творчасць.

Тым не менш, нельга сказаць, што літаратары цалкам адмоўна адносіліся на працы на адміністрацыйных пасадах. Наадварот, многія з тых, хто прымаў удзел у рабоце сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, займалі пасады ў кіраўніцтве Саюза пісьменнікаў БССР. Варта ўспомніць вопыт пісьменніка Э.М. Скобелева, які на працягу многіх гадоў сумяшчаў дыпламатычную працу і творчую актыўнасць. Цікавымі падаюцца думкі Г.М. Бураўкіна, які на працягу 4 гадоў (1990–1994 гг.) займаў пасаду пастаяннага прадстаўніка БССР (з 1991 г. – Рэспублікі Беларусь) пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Прычым досвед службовай дзейнасці ў паэта быў значна шырэйшым: у 1978–1990 г. ён ўзначальваў Дзяржаўны камітэт БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні. У 2011 г. пад час інтэрв'ю ў Бураўкіна З.К. Прыгодзіч спытаў: «Паэт і службовая кар'ера. Ці сумяшчальна гэта? Ці не прыводзіць гэта да нейкіх, перш за ўсё творчых страт, калі чалавек вымушаны займацца адміністрацыйнай работай?». Адказ паэта быў наступны: «Гэта цяжка сумяшчальна, але сумяшчальна. І, азіраючыся назад, я цяпер магу сказаць, што, канешне, мае службовыя абавязкі забралі ад мяне вельмі многа як ад аўтара вершаў. Я нават прыкінуў быў у свой час, што мая работа на Дзяржтелерадыё забрала ад мяне мінімум тры кніжкі. У мяне быў такі ўзрост, калі я спраўды мог зрабіць самае лепшае з таго, што хацеў, і не зрабіў. І ўжо не зраблю гэтага ніколі... Зноў жа не скажу, што вось гэтыя мае службовыя пасады, даволі высокія і значныя, што яны мне нічога не давалі. Яны мне давалі і давалі многа. У разуменні часу, у разуменні людзей, урэшце, у разуменні адносін чалавека і дзяржавы. І калі крытыкі адзначалі, што ў мяне, у маіх вершах, шырэй круггляд, то без майго службовага досведу гэтага хутчэй за ўсё не было б. Ну і не апошняе тое, што мае пасады давалі мне магчымасць выязджаць за мяжу. А гэта таксама спажыў і для творчасці» [7, с. 72].

Як правіла, літаратары (М.Ц. Лынькоў, Р.І. Барадулін, І.П. Шамякін, М. Танк) у сваіх нарысах, лістах, дзённіках адзначалі стомленасць ад удзелу ў сесіях, жаданне хутчэй паехаць дадому [4, с. 214–215]. Пабываўшы на палях Генеральнай Асамблеі ААН, П.Е. Панчанка «з цеплынёй» пачаў успамінаць марудныя пасяджэнні праўлення Саюза пісьменнікаў [6, с. 115]. Часам ацэнкі работы Генеральнай Асамблеі прымалі і камічныя формы, якія праявіліся ў апавяданнях М.Ц. Лынькова, вершах А.І. Вярцінскага і Р.І. Барадуліна [1, с. 170; 2, с. 311].

Чытаючы асабістыя ўражанні беларускіх літаратараў аб працы Генеральнай Асамблеі, можна пабачыць з іх боку шмат крытычных заўваг аб павольнасці

абмеркаванняў, замаруджанасці працэса прыняцця рашэнняў і неабавязковасці іх выканання. Характэрным прыкладам сталі разважанні І.П. Шамякіна з нарыса «Два месяцы ў Нью-Ёрку», у якім ён змясціў крытычны погляд на павольны працэс прыняцця рашэнняў у ААН: «Абвясчаюць: сем, семнаццаць, сорак дзве, шэсцьдзсят восем краін працуюць над праектам рэзалюцыі. Працуюць тыдзень, два. Тры і больш. І вось часам пасля такой «напружанай працы» выдаюць нагара «выкідыша» – адзін-два сказы, у лепшым выпадку два-тры абзацы, у якіх нічога канкрэтна не гаворыцца – адзначаецца, улічваецца. Рэкамендуецца. І пасля прыняцця такой рэзалюцыі пачынаюць выступаць і з усёй сур’ёзнасцю вітаць і віншаваць аўтараў, быццам яны гэтымі двума сказамі ашчаслівілі ўсё чалавецтва» [9, с. 128–129]. Але варта памятаць, што гэта погляд не прафесійнага дыпламата-чыноўніка, а чалавека творчага. Работа міжнародных арганізацый – вельмі складаны працэс, галоўнай мэтай якога з’яўляецца пошук кампрамісаў. І ён па сваім вызначэнні не можа быць хуткім. Задача дыпламата – максімальна эфектыўна знаходзіць кампрамісы ў гэтай сістэме балансу сіл. У сваю чаргу, задача пісьменніка – не даваць ацэнку самой працэдуры, а вызначаць каштоўнасці, прыцягваць увагу грамадства. Большасць літаратараў па вяртанні дадому апублікоўвалі вершы ці эсэ, прысвечаныя ўласным уражанням ад удзелу ў Генеральнай Асамблеі ААН і ад убачаных рэалій амерыканскага жыцця.

Такім чынам, беларускія літаратары ў сваіх асабістых дакументах па-свойму адлюстроўвалі як плюсы, так і мінусы прафесіі дыпламата. Тым не менш, яны падкрэслівалі значнасць і неабходнасць гэтай прафесіі, галоўнай задачай якой бачылі прадстаўленне Беларусі на міжнароднай арэне, пашырэнне вядомасці беларускай культуры, а таксама адстойванне нацыянальных інтарэсаў.

БІБЛІАГРАФІЧНЫ СПІС

1. Барадулін, Р.І. Дзённікі і запісы / Рыгор Барадулін. Вып. 4 : 1983–1988 / [заўвагі: Н. Давыдзенка, І. Сляповіч]. – 2017. – 377, [1] с., [4] л. іл.
2. Вярцінскі, А.І. Нью-Йоркская сірэна: публіцыст. нататкі / А.І. Вярцінскі. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1987. – 343 с.: іл.
3. Лашкевіч, К. Король прэферанса, спікер парламента і поэт-классик. Максим Танк без глянца / К. Лашкевіч // TUT.by. – 17.09.2017. – Рэжым доступу: <https://news.tut.by/culture/560526.html>. – Дата доступу: 15.10.2019.
4. Лынькоў, М. Збор твораў / Міхась Лынькоў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1981–1985. Т. 8: Лынькоў, М. Пісьмы, 1935–1975 / рэд. тома І.Я. Навуменка. – 1985. – 621, [1] с., [4] л. іл., партр.
5. Панчанка, П.Е. Нью-Йоркскія малюнкі / П.Е. Панчанка. – Мн.: Дзяржвыд БССР, 1960. – 77 с.
6. Панчанка, П.Е. Няспісанае сэрца (з запісных кніжак) / П.Е. Панчанка; уступнае слова С. Законнікава // Польша. – 2000. – №8. – С. 110–159.
7. Прыгодзіч, З.К. Постаці: гэткай шукаю цэлы век чэсці... / З.К. Прыгодзіч. – Выд. 2-е, дапоўненае і дапрацаванае. – Мінск : Дзелавы друк, 2017. – 335 с.
8. Шамякін, І.П. Два месяцы ў Нью-Ёрку / І.П. Шамякін // Польша. – 1964. – №3. – С. 121–139.
9. Шамякін, І.П. Два месяцы ў Нью-Ёрку / І.П. Шамякін // Польша. – 1964. – №4. – С. 112–133.
10. Aulassenka, I.M. Belarusian Writers at the Sessions of the United Nations General Assembly (1945–1990) / I.M. Aulassenka // БГУ. Международные отношения. – 2018. – №2. – С. 3–12.